

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שאלת כשרות גט שנכתב בו שם אבי הבעל "דב" בכתוב חסר

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 41-תש"ס

נושא השאלה

א' שהיה נשוי והתגרש, מציג תעודת גירושין ומעשה ביי"ד מביי"ד איזורי בירושלים. במעשה ביי"ד הועתק מהגט שם אבי המגרש "דב" בכתוב חסר. המגרש אומר שכן רגיל לכתוב שם אביו חסר וי"ו, אך אין ידוע כיצד נוהג אביו לחתום עצמו. השאלה היא דין הגט בדיעבד.

המסקנה להלכה

הגט כשר להנשא בו, אם כי לפי כמה פוסקים יש להקפיד לכותבו מלא, ולפי פסק הגר"ש קלווגר מסדר גט שכתבו חסר פסול מלסדר גיטין.

תשובה

כתב הט"ז אזהע"ז ה' גיטין שמות אנשים אות דל"ת: כל שיש לנו לפרש שלא לטעות עדיף טפי, ואם יכתוב חסר אפשר לטעות ולא לקרוא בחולס, וכן נראה לי בכל השמות לא סמכינן אמה שנמלא בקרא חסר, וכל שאפשר לפרושי מפרשינן, כיון דלא הוה שום שינוי שם. וכ"כ באות מ"ס בענין השם משולם דיט לכותבו מלא בוי"ו דלא לטעי ביה לקרותו לשון משלם, ולא משגחינן במה שנמלא בפסוק שם זה, וראיה מן נוסח הגט ודן די יהוי ליכי דהוא לריך להיות חסר, ובתרגום הוא מלא בכל מקום, וראוי לעשות על דל היותר טוב במה דאפשר, וכמש"כ רמ"א בשם הילל כאן בסעי' כח. וכתב בסדר השמות למהר"ם ר' יוזפש אות דל"ת, אות ג': דוב, כבר כתבתי גבי בער. ובעזר מקודש אזהע"ז שמות אנשים אות ד: דוב אם מלא או חסר, לל"ע כעת מהו הרוז בפסוקים, ולא שייך בכך ספרא בלירא (בע"ז ט ב), גם טוב מלא להרחיק מהתרגום של זב דב. וכתב במקדש מעט שמות אנשים אות א: דוב, מלא ו', עיי' בעזר מקודש. וכ"ה לעיל בצ"ש באות ה'.

אמנם אם נוהג לחתום עלמו בכתוב חסר או מלא, נראה עפ"י דברי הפוסקים שכותבין כפי שנוהג לחתום עלמו, חסר או מלא, וכמש"כ הט"ז באות מ' משולם בשם הלבוש שאף שיש לכותבו חסר וי"ו שכן הוא בפסוקים, אם ידוע בקבלה ממשפחתו לכותבו מלא, כותבין מלא. וכ"כ הצ"ש שם בשם שמואל שם חותם עלמו מלא וא"ו כותבין בוא"ו. וכ"כ בספר השמות למהר"ם ר' יוזפש שיש לכותבו משלם חסר וי"ו אם

לא כשאומר שרגיל לחתום בז"ו. ובעזר מקודש שם כתב: והיום הנני מסדר גט וזחרתי בעד שאציו היה שמו ר' משלם והעד חותם שם אציו מלא, ולכו"ע נכון שבגט יחתום מלא, ומכ"ש דחתימה דגט קיל טפי משם המגרש, ואין לנו עסק כלל איך חתם עלמו אציו העד כיון שהעד חותם כן ומוחזק פה כן וועיי"ש שכשהעד חותם תמיד חסר רק שאציו חותם מלא יודה גם הט"ז לחתום בגט חסר, ובספק איך חתם עלמו אציו אין חשש כלל ולכו"ע אין לשנות מחתימת העד תמיד). אמנם בצרכת המיס שם אות לא הביא בשם יש"ש בשם מהר"י צרונא וז"ל: ואני ישראל קבלתי מזקן באימלין בן פ' שנה ולמד כל ימיו בישיבה ושמו משה כהן, ואמר לי שתי משפחות היו במדינת ריינוס, אחת חתמה משולם מלא ואחת משלם חסר. ואני אומר מאחר שבקרא חסר א"כ יש לכתוב מן הסתם חסר עכ"ל.

לפי"ז כד"ד שהמגרש נוהג לכתוב שם אציו חסר וי"ו, כבר כתב העזר מקודש לענין משולם שכיון שהוא מוחזק בשם חסר אף אם אציו כותב עלמו מלא, כותבין בגט חסר, ובספק איך חתם אציו אין חשש כלל ואין לשנות מחתימתו תמיד. ומ"מ גם אם לריך לכתוב מלא וכתב חסר, כבר כתב הלבוש בשמות אות ד שאם כתב דצורה חסר ו', הגט כשר, כיון שאין שינוי במצטא. והוצא בט"ז שם. וכתב בהגהות מעשה נסים שם דאע"ג דלא מלינו בדצורה הנציאה בלא ו', מ"מ כשר כיון שאין שינוי במצטא. ועוד עיי' להלן בפס"ד על כתיבת שם אציונעם.

אברהם דוב לויין.

ב.

בענין מש"כ בכתיבת השם "דב" אם נכתב מלא או חסר. הנה לפני כמה שנים נדפס ספר זכר יהוסף חלק אצוה"ע" (להגאון ר' יוסף זכריה שטערן ז"ל אצ"ד שאוועל) ע"י מכון ירושלים, ושם צמ"י נה אות ט האריך בזה וכתב וז"ל: והנה בכתיבת שם "דוב" מנהגי לכותבו חסר כמו ברוב המקומות שנמלא במקרא: ישע"י יא יז "ופרה ודב", יהושע יג יח "אפגשם כדב שכול", משלי יז ג "פגש דב שכול", ושם כח טו "דב שוקק", איכה ג י "דב אורב", דניאל ז ה "דמיא לדב", ש"א יז לו "מיד הארי ומיד הדב", ורק שם לד ולו וש"ב יז נכתב "דוב" מלא. כמורגל שם בכ"מ לבאר התיבות במלואן שבא הוי"ו לדרשה, וכן ראוי לכתוב עפ"י דקדוק לה"ק, כי הרבוי מזה לא נמלא רק בלא וי"ו, כמ"ב צ כד "ותאלנה שתיים דביס", וישע"י נט יא "ונהמה כדביס". ועיקר מנהג המסדרים שלא ידעו לחקור בזה אם הוא נכתב חסר בנציאים וכתובים, ובחפרון ידיעתם להסתפק מה בזה.

ובהמשך כתב הזכר יהוסף: ואולי מה שנהגו רבנן קשישאי לכתוב מלא היינו רק כשידוע שחתימתו בז"ו, וכמ"ש כה"ג בש"ג סי' צ אות כח דאם אין חתימתו ידועה יש לכתוב בלא יו"ד כמו שכתוב בתורה. ובח"ס אצוה"ע" ח"ב סי' צ דכיון ששמו מזכיר לא אזלין בטר טעות החתימה, וכה"ג בכ"מ לאין מספר בפוסקים. ובסו"ס קכח דיותר יש להכנס בספק חפרון מלספק בשינוי. ועיי' עז"כ בשם לדקה דאם חותם באל"ף דטועה בכתיבתו כה"ש סי' יוד, בחותם יאושע וכו' וכה"ג.

ואף שזוה אין נפ"מ כיון שאין לפסול בשביל חסרות ויתירות היכא שאין הענין משתנה, ובפרט כיון שנכתב בש"ס ומדרשים מלא, לא גרע משם החניכה דכשר כמ"ש הפוסקים בשם חזק"י וכה"ג, וגם כולם רגילים לחתום כן זולת איזה גדולים שמדקדקים לפרקים. ועיי' שו"ת קרית חנה סי' מד שהביא מהגר"ר

בעריש אב"ד הנוצר בנו של הפני"י שחומס בתשובתו "ישאכר דב", וכנראה שדקדק לחתום בלא וי"ו, וא"ל לאריכות דברים בזה. ובתשובה הארכתית בקונטרס גדול לחזק זה, א"ס כי הענין פשוט למצין ואכמ"ל בפרט זה. עכ"ל הזכר יהוסף.

וכנראה שדברים אלה נתפרסמו עוד בחיים חיותו שלריך לדעתו לכתוב "דב" חסר, דבספר שו"ת עמודי אש (להגאון ר' אברהם שמואל ז"ל, אב"ד ראסיין ואיישישוק) ח"א סי' ט (עמ' נז מדפי הספר) דן בדברי הזכר יהוסף ונחלק עליו, וז"ל: שם "דוב" א"ס כתבו חסר וא"ו הגם שכתב"ך נמלא רוצם חסרים, מ"מ בגט יש להחמיר ליתן גט אחר א"ס לא ניסת. וא"ס ניסת ל"ע.

ובהמשך הדברים כתב: מסדר אחד בעל זכר יהוסף הנהיג לסדר שם דוב "דב" חסר וי"ו וטעם שכל דוב שצמקרא המה י"ד ומהם שמונה חסרים וששה מלאים, ולריך לילך בתר רוצא. ואמרתי לו שלא טוב עשה שר"ה לחדש למען התפאר בחדושו, ולמה ישנה מכל העולם ויצטח בחכמתו, וחידוש ראיתו אינו כלום. כי צמקרא הוא רק על דוב היער כתוב ולא על שם אדם, ורק א"ס הוא צמקרא משמות האדם, כמו בנימין שרק י"ז מלאים והשאר חסרים הוא אות דעיקר הנחת שם בנימין חסר הוא והמלאים באלו לדרשה באלו המקומות, וכן בהיפוך ברוב מלאים החסר לדרשא כמו בעפרון שחסרון הוי"ו יורה על פחיתותו כדפרש"י בחיי שרה פסוק טז. ותמיד מורה המלא על היתרון, והחסרון על חסרון וכמו שייסד הפייט מלא רדפתי וחסרה שנת גאולי. וכאשר רוצ חסר ומיעוט מלא הוא הוראה שהיתרון הוא רק בכל הפעמים שנכתב מלא. ואמרתי דרך הלכה שבא"ס שהיה מגרש חית הדוב להדובות יפה הוא מה שסדר חסר, אבל האדם כאשר כלם כותבין וחותרין מלא, הנה בחרו במלא המורה על יתרון המעלה, וקצבו כך לשם אדם תמיד רק כך, ולא נמלא כלל מי שיקצבו לו שם דוב לכתוב ולחתום חסר, וכי האדם הוא חית השדה שימלא בו תכונותיו וחסרונותיו שיחויצו לקצוב לו שם בחסרון כרוב שמות החיות, ופשוט הוא. גם דב חסר יתכן שבלשון ארמי יורה על הזאב בחולין כב סניא דיבי ופרש"י מאום וכחוש ואפילו לזאבים.

ואף במקום דליכא דחותמין בוא"ו ורוצא שלא בוא"ו הולכין אחר החתימה של כל אחד ואחד כמו שהוא חותם, וזוה כו"ע כתבי וחתמי בוא"ו, וכך קימו וקבלו ובחרו בדוב מלא, וודאי שהוא טעות לכתוב בגט חסר, והיכא דכתב להמלא חסר יעויין בג"פ סי' קכט ס"ק קכה וז"ל: וא"ס משפט השם מלא וכתבו חסר, יראה דהגט פסול ואפילו הוא שעת הדחק, דהרי כתב הר"ש בן הרשב"ץ א"ס כתב שם עירו ועירה בצלבו כגון שבמקום תונים כתב תנם פסול וכו'. ועוד היה נראה ללמד להקל דאפילו על חסרון וא"ו אין להקפיד בדיעבד, ומה שהקפיד רשב"ץ בעיר תונים שכתבו תנם משום דיש עיר אחרת ששמה תנם וכ"כ מהרש"ש דף קג ע"ב יעויי"ש. אמנם אני חקרתי ושאלתי לאנשי ארצות המערב ואמרו לי דליכא אלא עיר אחת ששמה תונים, וכיון שכן מה שפסל וכו' בעבור חסרון הוא"ו דכתב המלא חסר. ועיי' מהרשד"ס סוף חלק אבהע"ז תשו' רמד דכתב להקל על מ"ש העיר אישקופייה בלא יו"ד אחר האל"ף (מטעם שלא נשמע עיר אחרת ששמה אישקופייה אלא זו, ובין מלא ובין חסר נודע לכל על מה נאמר, והשם רחוק עד מאד לומר דלמא איכא אישקופייה אחרת לבסוף העולם ואין לנו יודעים, ועוד טעם אחר "גדול צעיני", כי דרך לכתוב נהר או נהרות וכותבים דיתבא על נהר פלוני ואותו שם מוכיח על העיר אשר לנו כותבין אותו), וגם עיי' בתשו' מהר"י לצית הלוי שכי להקל בשם העיר לופאנטי בלא יו"ד אחר הלמ"ד ע"כ. ומבואר מבוכה בזה א"ס כשר בדיעבד במלא שכתבו חסר.

אכן צביאור הגר"א סי' קכט על הא דכתב השו"ע שם הילל כו' וכתב הרמ"א וכן יש לכתוב בכל כיו"צ אע"פ שדינו לכתוב חסר אין מזיק אם כתבו מלא, וע"ז כתב הגר"א ז"ל: שאין מעכצין חסרות ויתירות כמ"ש דתלוציין תלתא יודין אע"פ שאין דינו כך ועיי' תוס' מנחות לב' ד"ה כתבה ע"כ. ולפענ"ד ללא דמי להא דהרשב"ץ דשאני בעיר תונים ותנ"ס הגם שדרש שבמערב ליכא עיר תנ"ס מ"מ הרי אמרו חיישינן לב' שוירי, והגם שלא ידוע, ואף מאן דסובר ללא חיישינן לב' שוירי, מ"מ היכא דיחזי הקורא שכתוב תנ"ס יאמר דע"כ דאינו העיר שבמערב, ויש במזרח או בצפון או בדרום עיר אחרת דומה וצאינו שנקראת תנ"ס, דאל"כ למה נכתב חסר. אבל בשמות אנשים הילל וכדי לא שייך זה, ושפיר דומה לדיתהויין כו', ובלא חשש טעות לא מזיק חסר. ויעוי' בשו"ת גאוני בתראי סי' ג בתשו' שמהגאון ר' יושע בעל מגיני שלמה שכתב לענין שהנהוג לכתוב ע"ש החול המכונה וכתב דמיתקרי, הגם ששייך גם ע"ש חול דמיתקרי, מ"מ הרואה שינוי מהנהוג יאמר שהוא מחמת שזה שם החול לצד ניתן לו מקודם ואח"כ מחמת חולי ניתן לו שם אחר הקודש, ולכן נכתב דמתקרי, וא"כ כשידע שזה המגרש אינו כן אומר וידין צאינו השם. וכמו כן י"ל בזה שכל דוצער כותבין וחותרין בוא"ו וכשיראה שהוא חסר יאמר שעכ"פ הוא שינוי השם מחולי שהדרך שבדקין בספר ועלה כשפתחו לספר תנ"ך שם דוצ החסר, ולכך חותם כך, ושם הראשון נשתקע, וכשיראה שזה חותם בוי"ו ידין צאינו השם, או שידין שהוא זכר גם לשם זאב וע"כ הוא חסר. עכ"ל עמודי אש.

ובספר דברי שלום (להגאון ר' לייב שלום זינובר ז"ל) ח"ב אבהע"ז סי' ט הביא דברי הזכר יהוסף והעמודי אש וזיין לשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א סי' רלה וח"ג סי' יז, ולס' קצ ונקי על שמות גיטין בהשלמה בדף ט ע"א אות ה, וכן לספר שלחן המערכת על שמות גיטין אות ד שדנו בענין זה עיי"ש. ובמקרה דידן יש להקל יותר מכיון דמיירי בשם אציו של המגרש ולא בשם המגרש עלמו, וכך נוהג הבן לחתום שם אציו.

שו"ר בשו"ת האלף לך שלמה (להגר"ש קלוגר ז"ל) אבהע"ז סי' קפח שכתב: להרצ מיכאל מו"ל דקי' שאול ע"ד שא' שכתב המסדר בשם אציו המגורשת "דצ" המכונה בער, וכתב "דצ" בלא וי"ו, הנה זה ודאי טעות גמור, ואין המסדר כדאי לסדר גיטין, אך גוף הגט כיון דהוי צאינו שם אציו המגורשת, הגט כשר, כמבואר בספרי חא"ש (כוונתו לספרו חדושי אנשי שם בעניני שמות גיטין) בתחילתו אשר המתקנו סוד עם הגאוניס מלצוב וסטאניסלאב והסכמנו להכשירם בשם אציו המגורשת צאינו כה"ג דאינו שינוי ממש, ללא נמלא שם "דצ" בלי וי"ו כלל עיי"ש, אבל אם היה כזה בשם הצעל עלמו ודאי הוה פסול הגט.

והוסיף שם בתשובה: שנית להנ"ל. הנה המסדר שכתב עוד כמה גיטין דוקא בחסרון וי"ו בשם "דצ" הנה זה המסדר ודאי פסול מלסדר גיטין, דהנה לכתחילה ודאי יש לכתוב מלא, גם לדעתי דאפי' צדיעצד פסול הגט, כאשר כתבתי לו תחילה, ועכשיו אצאר יותר בעזה"י. כי אף דקיי"ל בזה כתב המלא חסר כשר, זה שאני דודאי במלות ושמות דשכיחין בעולם אז ממילא אף אם נכתב חסר העולם יקראו אותו כדרך שקורין לכמה אנשים ויקראו כאילו היה מלא, אבל בשם "דוצ" כיון דלא שכיח בצנ"א שיהיו נקראים בשם "דוצ" אז בודאי בחסר וי"ו לא יקראו אותו בשם "דוצ" רק בקמץ "דצ" או פתח, לכך הוי צאינו השם בודאי פסול, ובפרט אם אינו מקום עגון, וז"צ לדעתי. עכ"ל האלף לך שלמה.

שמואל חיים דומב.